

REPLIK TIL SØREN KJØRUPS INDLÆG
"VOR EGEN SYNSVINKEL - OG EVIGHEDENS"

Nini Prætorius

Tak til Søren Kjørup for hans engagerede og tankevækkende artikel, som jeg - lige som Torsten Ingemann Nielsen og Boje Katzenelson - er glad for. Dog forekommer det mig nødvendigt at komme med nogle få summariske korrektioner til den fremstilling, som Søren Kjørup (SK) giver af mine synspunkter om bl.a. subjekt-objektforholdet.

Min fremstilling af problemerne omkring subjekt-objektforholdet er - i Oprør og Biologi - nødvendigvis meget kortfattet¹, - beklageligvis så kortfattet, at misforståelser ikke har kunnet undgås. Jeg skal her prøve at råde bod på de alvorligste.

Søren Kjørup skriver bl.a., at jeg ikke altid får skelnet klart mellem tre forskellige "positioner", nemlig

- 1 . . . "den ganske generelle, nærmest formelle opfattelse at ikke al vor viden (eller påståede viden) om verden kan være ukorrekt". .
- 2 . . . som indeholder den første med hertil følger. . ."at vi i enhver konkret situation altid nødvendigvis må have (og gå ud fra) bestemte korte overbevisninger". .
- 3 . . . som indeholder den første og anden (?) men som følger hertil. . ."at der er en række bestemte, og opregnelige dele af det vi opfatter som korrekt viden som altid også er korrekt". .

Selv om min fremstilling er kort, så mener jeg, at jeg ikke blot har taget stilling til de tre "positioner", men også at jeg faktisk på væsentlige punkter har *skærpet* og *præciseret* dem - bl.a. sådan at det skulle blive klart, hvorfor disse "positioner" nødvendigvis må hænge ubrydeligt sammen og ikke kan være veldefinerede uafhængigt af hinanden.

Lad mig forsøge - selv om det forekommer mig lidt kunstigt - at stille det, jeg har sagt i min artikel om disse forhold, op i tre punkter, som svarer til dem, SK foreslår. For det første siger jeg:

- 1 . . . "Det er i erkendelsesteoretisk henseende menneskets *fundamentale* situation, at det er et subjekt, der har objektiv viden om den materielle virkelighed og objekterne (og om sig selv og andre subjekter). . . Ligele-

des er vi nødt til at gå ud fra, at sproget rummer korrekte beskrivelser af virkeligheden, dvs. at det handler om virkeligheden, og at mennesket qua sprogbruger kender den korrekte anvendelse af sproget, dvs. ved hvornår det er korrekt - og ukorrekt - at anvende en given beskrivelse om et givet sagsforhold (s.37).

- Det turde være en nok så kraftig skærpelse af det tilsvarende punkt hos SK.

Jeg forsøger derefter at vise, hvorfor vi - logisk nødvendigt - er nødt til at gå ud fra, at der er dette *generelle*, fundamentale korrektheds-forhold mellem subjektets erkendelse af virkeligheden og virkeligheden selv samt mellem sprogbrugerens påstande om virkeligheden og virkeligheden - og jeg forsøger at vise, at dersom vi ikke forudsætter dette generelle korrektheds-forhold, ja så vil erkendelsesteoretiske nøglebegreber som "virkelig", "sandt", "falsk", "viden" og "påstande" blive meningsløse begreber (jvf. s.38).

Jeg forsøger dernæst på at vise

2 . . . at dette generelle, fundamentale korrekthedsforhold nødvendigvis må være en logisk forudsætning for *enhver* undersøgelse, *enhver* tvivl mht. korrekthed, vi i en given *konkret* situation kan underkaste vore (partikulære) beskrivelser (f.eks. en beskrivelse som "dette er et glas") - dersom denne tvivl overhovedet skal kunne være meningsfuld. (At vi ikke kan tvivle på det *generelle* korrekthedsforhold, har jeg allerede vist i forbindelse med diskussion af antagelserne i punkt 1) (jvf. s.39).

Som en konsekvens af punkt 1 følger naturligvis

3 . . . at det at være subjekt og sprogbruger er at kende korrekte beskrivelser af og at have korrekt viden om de konkrete situationer, man befinder sig i, om sig selv, den materielle virkelighed og andre subjekter.

Eftersom dette punkt, som også er stærkere end punkt 3 hos SK, er logisk forbundet med punkt 1, betyder dette ikke blot, at det at være subjekt, som befinder sig i konkrete situationer, er at være subjekt som har visse "opregnelige konkrete stumper af viden" om denne situation, - men det betyder så sandelig, at man har kendskab til - som jeg skriver - en næsten uoverskuelig mængde af korrekte påstande og korrekt viden om virkeligheden - i denne såvel som i alle andre situationer, i hvilket man kan befinde sig.

Med andre ord: Kun under forudsætning af gyldigheden af den generelle forudsætning, at det at være subjekt er at have objektiv viden og at kende korrekte beskrivelser af virkeligheden, vil vi kunne gøre nogen som helst partikulær påstand og nogen konkret viden i nogen konkret situation til genstand for undersøgelser mht. dens korrekthed - eller udsætte den for tvivl i nogen meningsfuld forstand.

At SK og jeg formodentlig er enige heri, og enige i, at "skeptikeren"

nødvendigvis må kunne og ikke kan fanges andre steder end netop i antagelsen af dette generelle korrekthedsforhold og konsekvenserne af det (pkt. 2 og 3), dersom skeptikeren vil opretholde en meningsfuld diskussion om noget som helst, kunne følgende passus hos SK tyde på:

. . . "han eller hun har [skeptikeren som kan tvivle på noget, min tilføjelse] alligevel forudsat visse beskrivelser af subjektet og dets erkendeapparat som objektive [dvs. forud for tvivlen, min tilføjelse] - og det er nok oftest her skeptikeren skal fanges i en selvmodsigelse inden for den *generelle* diskussion". . . (min understregning)

Det er så vidt jeg kan se præcist det, jeg har forsøgt at vise, - men ikke ud fra de 3 temmeligt upræcist formulerede punkter, som SK foreslår - for det kan man ikke - men ud fra et nok så stærkt alternativ til det traditionelle erkendelsesteoretiske synspunkt, SK gør til sit eget.

Jeg er ked af, at SK ved at citere mig forkert (s.39) nærmest får det til at se ud, som om jeg - over for en skeptiker - ville drømme om at bevise det *generelle* korrekthedsforhold - og dermed at vi generelt må antage, at vi har objektiv viden om virkeligheden - ved at henvise til de *partikulære* påstande og beskrivelser, som selv en skeptiker ikke ville benægte korrektheden af. Dersom jeg gjorde det, ville jeg sandelig se bort fra den generelle *forudsætning* for, at en sådan diskussion om noget forhold i nogen konkret situation overhovedet kan komme i stand, som jeg faktisk har brugt et par sider til at gøre opmærksom på. Naturligvis gør jeg ikke det, og intet af det, jeg skriver, kan bruges som eksempel herpå. (Eksemplet hvori jeg bruger beskrivelsen "dette er et glas" tilhører en helt anden diskussion end den aktuelle). Faktisk gør jeg mig nogen umage for at argumentere for det, som SK antyder, at jeg ikke gør: . . . "Nini Prætorius' argument holder kun hvis vi forudsætter, at det på en gang er konkrete stumper viden, der diskuteres som eksempler, *samtidig* med at diskussionen handler om den objektive erkendelses generelle muligheder" . . .

- En replik skal være kort - og det gør det umuligt at gå ind i en mere omfattende diskussion af de argumenter SK fremsætter i sit indlæg om en påstået cirkularitet i mine argumenter omkring personbegrebet og mulighederne for en logisk begrundelse for normer og værdier. - Derfor blot dette:

Det forekommer mig, at SK ikke giver et eneste (tvingende) argument for det cirkulære i de logiske forhold og argumenter, jeg fremfører herom. Derimod giver han en mængde gode eksempler på, at man i *praksis* har vanskeligt ved at efterleve den - så vidt jeg kan se - logisk ubestridelige kendsgerning, at vi alle er personer - og derfor også bør behandles som personer.

Ydermere: at være en person er - både principielt og reelt - at være en sprogbruger og et subjekt, som har viden om sin egen situation og som kan diskutere den med andre, reflektere over den; - men man er naturligvis ikke *mere* person end andre, dersom man har en mere detaljeret, dybdebo-

rende, kritisk, historisk etc. viden om sin situation end andre (men man har givet vist bedre handlemuligheder end andre, sådan som vores samfund og normer er indrettet her og nu). - Og så gad jeg iøvrigt nok se den slave-ejer eller arbejdskøber, der ville benægte, at hans slaver eller arbejdere er i stand til at give en korrekt beskrivelse af f.eks. sin arbejdssituation, de funktioner, han eller hun udfører, de ordrer der modtages, - hvor han eller hun må befinde sig og navnlig hvor han eller hun ikke må eller kan befinde sig etc. etc. Og jeg gad nok se den marxistiske filosof, der ville benægte, at det i *princippet* skulle være umuligt at befordre den indsigt til slaven eller arbejderen om hans eller hendes situation i produktionsprocessen, som han selv (filosoffen) har analyseret sig frem til - og at slaven eller arbejderen, givet han eller hun får denne viden, vil få helt andre muligheder for at ændre sin situation. Hvis vor filosof mener, at det faktisk er muligt at befordre en sådan viden - med de deraf følgende konsekvenser - ja så må han også samtidigt antage, at dette netop beror på, at arbejderen eller slaven er en person som han selv - med de kvaliteter, som en sådan logisk og nødvendigt er udstyret med - ifølge min argumentation herfor i slutningen af min artikel.

NOTER

- ¹ Jeg vil atter henvise til min bog "Subject and Object", Dansk Psykologisk Forlag 1978, hvor disse problemer er blevet udførligere behandlet.